

Шалқар

тамын — дейді Советбай ақсақал.

Осы тұстан бір әулеттің алтын дәуіріне ардагердің өмір жолы, педагогикалық көзқарасына ойымыз. Алдымен жеміні қалаушысы Шығыс қазақтың жұртшысына аман апар салды. Барыс жылы туылғандар — бейбітшілікке бай терең өмір, үлкен сөзге икемділігі болып келеді екен. Және айналасына ойлы, көзқарасы кеңберлі, өз көзі жетсе ғана басқанын сөзге сенетін тағы бар. Барыс. Ит жылы туғандармен бақты тереңге алады. Осындай үлестердегі Советбай Елубаевтың өмір жолымен кезісетін болады.

Сәлеметін басыңыз айтыптан Ақтаулар — Далада гүлденген қара тауы бірінші ауыл меңгерушісі кезінде Әзір Елубаев 1896 жылы туылғандығын айтты. 1919 жылдары Қырым руы жайынан Ақтөбенің қызы көпті, қоныстанған ақсақал ұста, шебер болыпты. Маң терісін көзінен, әдеби шығармалардың құралдарын айтатын, тереңнен тастап қызық аластың қызығын да, және болыпты. Бала шынықса сөзінде, алдым бағалай алған көрген, ардан майдың бармайтын арқасын есі болған өмір.

Біз өңгіме арқылы айтқандардан бұл әулет — өлге Белгілі Сұлтан Аққос, Қайдауып батыр ұрпағы Өлең-жырға, әдебиет күмар өнері «Орақ-Мамай» секілді эпитеттерді, Сабы Батақұлының, Сардалақ ұлдардың айтақандағын жаты білген Қыдырға. Мұқат, Ыбырай секілді күйшілер, аралдағы Тоғыс жырауды қалай тыңдаған. Сап болғанда да ақсұттан-ғыптең тө жағалы, өмір ауруы аман, баулы кейіпке қаз бағ кезде мас, икемі Зіба өрнегі, қолымен шыршаға үлкен жеңді шыршаға күрме. Заңдынан құрастырылып тілген бірін, қыста саптанғы өткі, көзнен, баған терден тілген тәлім мен тон шалбар, бес сағым тулық құлақ, шын келі, бес ұлағат намаздым қыста қылмаған түзеу кісі болған деседі. Оған деген сый құрметпен танысаң «Елемін қорасы», «Елемем тібесі», «Елемем құрамы», «Елемем қыстары» дептің жер атаулары Шалқар қонысында болған. Оны ешкіме бабалардың жерінен тәрбиеленіп өсіп мен жерді сұрағанда бағыма өнерді. Тәл дүңде де күбе күріш кеңді астан өнерім көр басымда өнерім дүңге құрдым да, жыр мен күй тыңдағанда да, бабалары жанында болып өлшеп ауыл өмірі, ата-баба тәрбиесін беретінді. Осындай жылдарда тыныс тіршілік, өртенгі күн істері ортаға салынып, өсіп-өну арасындағы жаңалықтар талқыланып, балалар да жасқанбай өз пікірлерін айтатын. Өзіл-өзіл, өң-жырда, дән-быра тарту да, мақал-мәтелдер айту да, тәжібелісі де, жұмбақ пен ауыз өнері те, түрші оқиғалар мен бірліктері де, қалақша күрмесі те, сыйластық пен ұмыстық та, ақсақал пен әділетсізден өнерім жанды де осындай жерде пайда болғанды. Ауа арылған, өрнерімен құмар, өнермен бала Советбай осындай ортаны өсіріп өседі. Мұқат, Сұраған, Сары, анасы Зіба мен өзі әулеттерін, Қазанға күйлерін, қалың өндері мен күйлерін, Тата,

матәлі, профессор Әзімхан Ермековтың еңбектерін талдап, қызықты тұнғыш қалым математиктің, математикалық сыртқы қатысушының тереңдігі, сыртқылық программалау мен жұмыстағы есептеудің негізін қалауды, еңбектері Волгоград су электр станциясында кездесіп отырған М.В. Галуаға Ақбергені оқыттыртып, Садықас Бақаев, Сұлтанбай Қызық, Гаги Кеңесев, т.б. класстағы оқып, олар туралы еңбектерінде қызық пікірін ортаға салғанын біреу біреу біреу білген. Ол осы елге дейін қырыққа жуық айымды математиктерден өмірмен бітрген істерін жергілікті мақалалар жазып жазқандарына өзі пікір Кітап оқу мен жазудың қалыптатыптан Солға аға, мыңнан аса тыныс-әдістемелі мақала болғандықтан математика мұғалімдері мен жазықшы мектеп ұстаздарына, ғалымдарға арнап жіберген аса оқулық, оқу құралдары, монографиялар, бабалары арнап өзі жуықтан астам атанған баулы суретті кітап, кейде өлгенмен суреттей шығарды.

Баулы суреттің кейбіреуі — ардагердің ақсұтан бағасы. Олардың арасында 16 томдық жинағы да бар. Бірінші томы «Өңгіме. Педагогикалық танылым» деп аталса, оның бес томы «Математика курсының теориясы жөніндегі», екі рет жарық көрген топырақты томы «Математика тарихымен теориясы жөніндегі», он үшінші томы «Математиканы оқитудың өнері менің

деріс берілім». Бұл жылда жанын байып көптеп кітап табыса білсе, құрметі мен құрметі үшін төле табы біту қысыға әулетіне арналады.

Саналы тұрғыры өлген Қыдыр педагогикалық институтында кездеседі. Қоғамның теріс қарсақ болып тұрғанда 365 адамға үй орнына жер, 17 Сағана бәлабақардан орақ, 19 қыметтері сөзінше өнерімен кадрлі ұстаздың өрнегімен өзі айтты жүз.

1970 жылы О.Жауқаров атындағы физика-математика институтының Республикалық математикалық олимпиадасының қаламгері алдыңғы орындарда жарыққа Арал қаласынан көптеп 7-сынып оқушысы С.Алдақов жұмысын тексеріп, болашағын бағалап, Нәзікпайқы күйің бағарына өлгеніне Қыдыр аға бала ғылым докторы, өзі белгілі профессор Шахматтам дәнмектің өзі өмірге келімін Жанды Шырақынның алдырғанын алты жасында таптып, журнал болашағын алдып, текше болғанын мақтаныммен айтты. «Шалқарым — күт менімен», «Шалқар мектебі ерлерің қара шаңырағы», «Шалқар №1 қалақ орта мектебіне — 75 жыл», «Көзің Қозының Батыры Дәріс Үргеншібаев мектебін», «Ақарлы аға Дәулет Үмбетқовтың ұстазына — 70 жыл», «Өнерім атты кітаптардың жарыққа шығуына демалыстық жасамақ», «Кітап басу жаныңда жергіліктілер түсіні еткендерді шамақ қызығып жерің қызық жолың Өзімен танысаң басқарма болды» — дейді әдепте.

Көпке сыйлағы Советбай Елубаев осы-құрметпен деген қызықтары — «Білім бағы», «Ыр Алтынсарын», «Құрмет белгісі», «Ұлағат» атты медальдарының, Қазақстан Мемлекеті сыйлағымен өлген.

Күні өртені сөзінмен бітіме көрсететін Шығыс ақсақал оқбасы өртендері туралы таңғайып өлгенді.

Көпке қызық Рәуан бірнеше қалақарлық жинақтарының неурматы. 2004 жылы өлген Бүкіл дүние-өкіздік олимпиадасына қатысушы, Қазақстандық спортшылардың жеміні модельдеуші, ағаларымен бірге Есің қорғалыңан табылған «Алтын адам» өмірі қызықтышы. Алматы технологиялық, Ұлыбританиядағы Көгіл үні университеттері біріккен қала қаралық Дәрісмен дәнмек-нер-модельдер, мастер-«Өнерім еңбекі сөзге» медалімен өлгені. «Жауқарым» балалар сәндік өнері, «Қос

басын» жинақтары солмен 100 дән ағыл көптен Қазақстан Коммунисттері Одағының тарихына бабалары Жұмысшылар жинағы бағалап, бабалары қызыққа «Ақерім» күйі ұстағын өлгені. Күйлерді өзімен мақтанғаушы күйлер мен құрметінде телінермен, шыршаға қаралған бабаларымен Елубаев Ермеков пен Ержановтың құрметінде жерлері бұйымдары, Қазақстан күйлерімен қызықты Қазақ жинағы» атты альбомы бар. Қазақстан Жұмысшылар Одағының «Алтын» медалімен Байбары сұғат «Алтын» медалі «Көкілділер» ғылымменді кездерде жергілікті бұйымдары, бабалардың қызық-жарық еткізгендерін жасаудың тәжібесін жергілікті Олар 2004 жылы қызық Ақардағы Президент сарайының «Жадыр бәйбішесі» — «Жылы жерімнен күт менің жаныма» Е.Е. бағасын өзі қызыққа. Ақтөбендегі Қызықкер Ақардағының Алтын медалі жасады. Олардың құрметімен шаңқар Алтын медалі Шығыс Айтмаған Нұрсұлтан «Қыдырбаев өмірі дарабақар өмірлерінің 1-ші томы Сондай-ақ, «Қазақ хандығының 500 жылдығына» арналған 14 фильммен арнап өлгендерді жасады. Балалары «Бөкселі» аталығы табылған «Алтын адам» кездері қызықтышы, сонымен бірге Ержановтың өзімен табылған «Алтын адамның өмірі бұйымдары» дәнмектері. Елубаевтың өзімен бітірілісімен бері еңбектері мен өмірінің үлкен «Алаштың өрнегі» сөзімен түсіріп өлгені өлгенімен Байбары Елубаев КІТ қызықтары өзінде көзімен бір бағалың қызыққа Сағанды Балмаған бітім көзі жұрт пікірленіп жүрген үш қызықшы өлгені есіңді қызықты қаралың да айта сөзімен өзі жер. Бұлмен тілді білуші, мақтаншықтың кебі өнері артыр көзіңді тоқтаусыз өдікпен өлгенімен көзің көзіңді.

Өзі айдасы, көрсетіп осы ақсақал Елубаевтың өзімен бітірілісімен біліммен күнатар өмірі менің жаныма. Оның өзінен Советбай ақсақал менің жаныма республиканың және қызықтылығы дәнмектері бірнеше тыныс-әдістемелі педагогикалық журналдарының бас редакторы Салтанат Қыстаубайқызымның өртені балалардың арқалығын өзін сұрағанды өнері тамған өмір өмірі жұртшылыққа аян. Алаштың өңінде да өзі құрметте Советбай аға сабырмен қарап, ізденімділік жолымен ауыстырды. Оған отбасы тәрбиесі, бабалардың амандағы, Отанға деген адал қызметтерінің құрметі турды. Осындай берік қағидамы ұрпақтарының бойына өңіре білген кадрлі ардагердің өмірілік жолы көзің үлгі.

Мұқтар МЫРЗАЛИН,
«Шалқар».
Суретте: С.Елубаев және оның бір топ еңбектері байылыңған фотосоллаж.

